

EASTERN REVIEW 2024, T. 13(2)

Igor Miśta

 <https://orcid.org/0009-0001-2341-6135>

Uniwersytet Łódzki

e-mail: igor.mista@edu.uni.lodz.pl

Kształt strategicznego partnerstwa. Podejście Stanów Zjednoczonych do Inicjatywy Trójmorza

Streszczenie. Artykuł przedstawia rolę Stanów Zjednoczonych jako strategicznego partnera Inicjatywy Trójmorza. Amerykanie są zaangażowani we współpracę w tym formacie niemal od początku jego istnienia. Partnerstwo między Stanami a Inicjatywą Trójmorza obejmuje okres kadencji dwóch prezydentów Stanów Zjednoczonych wywodzących się z różnych partii politycznych. Artykuł odpowiada na pytania, jaką formę przybrała postawa Waszyngtonu wobec Inicjatywy Trójmorza w trakcie pierwszej prezydentury Donalda Trumpa oraz następującej po niej kadencji Joeego Bidena, a także, czy wystąpiły różnice między podejściami ich administracji. Stawia sobie również za cel stwierdzenie, czy i na jaką skalę forma partnerstwa USA i Inicjatywy Trójmorza kształtowana była przez zachodzące globalne trendy geopolityczne. Badanie opiera się na metodzie analizy dokumentów, tekstów źródłowych oraz publicznych wypowiedzi decydentów politycznych.

Słowa kluczowe: Trójmorze, Inicjatywa Trójmorza, Stany Zjednoczone, partnerstwo strategiczne, Trump, Biden, relacje transatlantyckie, Europa Środkowa i Wschodnia

© by the Author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)
Received: 17.03.2025. Verified: 27.08.2025. Accepted: 29.09.2025.

Funding information: University of Lodz. **Conflicts of interest:** None. **Ethical considerations:** The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication. **The percentage share of the Author in the preparation of the work is:** 100%. **Declaration regarding the use of GAI tools:** Not used.

The Shape of a Strategic Partnership. The United States' Approach to the Three Seas Initiative

Abstract. The article presents the role of the United States as a strategic partner of the Three Seas Initiative. The Americans have been involved in cooperation in this format almost from its inception. The partnership between the United States and the Three Seas Initiative spans the terms of two U.S. presidents from different political parties. The article addresses questions about the form Washington's stance toward the Three Seas Initiative took during Donald Trump's first presidency and the subsequent term of Joe Biden, as well as whether there were differences between their administrations' approaches. It also aims to determine whether, and to what extent, the form of partnership between the United States and the Three Seas Initiative has been shaped by ongoing global geopolitical trends. The study is based on the method of analyzing documents, source texts and public statements of political decision-makers.

Keywords: Three Seas, Three Seas Initiative, United States, strategic partnership, Trump, Biden, transatlantic relations, Central and Eastern Europe

Wstęp

Inicjatywa Trójmorza (nazywana też Trójmorzem lub – z języka angielskiego – Three Seas Initiative, TSI, 3SI) to polityczno-gospodarczy format współpracy międzynarodowej, opierający się na wspólnych projektach infrastrukturalnych państw Trójmorza w obszarach transportu, energetyki i cyfryzacji. Jako swój główny cel TSI przyjmuje poprawę połączeń między północnymi i południowymi regionami wschodniej części Unii Europejskiej, a co za tym idzie realizację potencjału gospodarczego tego obszaru Europy. W 2016 r. państwa-założyciele Inicjatywy Trójmorza stanowiły 27% powierzchni UE oraz 22% jej ludności (Wasilewska, 2018). O atrakcyjności ekonomicznej tego regionu niech świadczą dane przytoczone w obrazowy sposób przez prof. Żurawskiego vel Grajewskiego (2024) na międzynarodowej konferencji naukowej „Three Seas Initiative: One Concept, Different Approaches?” – z perspektywy Niemiec polski rynek, jeszcze przed pełnoskalową inwazją Rosji na Ukrainę, był większy niż rynek rosyjski. Z kolei rynek państw Grupy Wyszehradzkiej był większy niż rynek francuski.

Oficjalnie pomysł powołania TSI wyszedł w 2015 r. od prezydentów Polski i Chorwacji. Inauguracyjny szczyt Inicjatywy Trójmorza odbył się w 2016 r. w Dubrowniku, a format objął 12 państw członkowskich Unii Europejskiej – Austrię, Bułgarię, Chorwację, Czechy, Estonię, Węgry, Łotwę, Litwę, Polskę, Rumunię, Słowację i Słowenię. Podczas szczytu w 2023 r. do tego grona

dołączyła Grecja, formując tym samym obecny skład trzynastki państw uczestniczących w TSI. Format jest otwarty na współpracę z partnerami strategicznymi, którymi są Komisja Europejska, Niemcy, Stany Zjednoczone, od roku 2024 Japonia (Lachert, 2024), a od 2025 także Turcja i Hiszpania (Kozioł, 2025). Państwami stowarzyszonymi z Trójmorzem, spoza Unii Europejskiej¹, są Ukraina oraz Mołdawia (3SI Research Center, b.d.), a od 2025 także Albania i Czarnogóra (Kozioł, 2025).

Od samego początku idea Trójmorza wzbudzała zainteresowanie Stanów Zjednoczonych, których zaangażowanie stało się istotnym czynnikiem stymulującym rozwój tego formatu. Funkcjonowanie Inicjatywy przypadło na okres sprawowania urzędu przez dwóch prezydentów USA – Donalda Trumpa i Joeego Bidena. Niniejszy artykuł ma na celu porównanie podejścia obu administracji do Inicjatywy Trójmorza oraz ocenę intensywności i charakteru amerykańskiego zaangażowania w jej dalszy rozwój z pozycji tytułowego partnera strategicznego. W tym miejscu warto podkreślić, że analizie poddano wyłącznie pierwszą, zakończoną już, kadencję Donalda Trumpa oraz pełną kadencję Joeego Bidena, co wyznacza ramy czasowe pracy na lata 2017–2024. Poza przyjęty przedział czasowy wykroczone jedynie w uzasadnionych przypadkach, dla zapewnienia pełnego kontekstu tudzież dokładniejszego zarysowania omawianego zagadnienia.

Ze względu na specyfikę materiału źródłowego – centralne miejsce wśród użytych metod zajmuje analiza dokumentów. Z uwagi na fakt, że praca za nadrzędny cel stawia sobie porównanie okresu sprawowania władzy przez dwie administracje prezydenckie, nieodzowna okazuje się metoda analizy porównawczej. Konieczne było również uwzględnienie metody historycznej, która umożliwiała zrozumienie ewolucji amerykańskiego zaangażowania w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz przyczyn powstania samej Inicjatywy Trójmorza. Choć praca opiera się głównie na źródłach pisanych, celowe wydaje się uzupełnienie jej o elementy jakościowej analizy eksperckiej, w tym interpretacji wypowiedzi liderów politycznych i dyplomatów zaangażowanych w TSI, co może dostarczyć szerszego kontekstu do oceny kierunków amerykańskiej polityki względem tego regionu. Zaznaczyć trzeba jednak, że do przytaczanych w artykule wypowiedzi politycznych trzeba podchodzić z pewną dozą sceptycyzmu. Dotyczy to przede wszystkim stawianych w nich deklaracji, które niejednokrotnie nie są finalizowane na poziomie wykonawczym. Kolejnym ograniczeniem, wynikającym ze specyfiki omawianego tematu, jest niemożność uchwycenia wszystkich nieoficjalnych procesów decyzyjnych, na których opiera się funkcjonowanie Inicjatywy

¹ Pierwsza wspólna deklaracja TSI wydana po I szczycie TSI w 2016 określa, że państwami uczestniczącymi w formacie Trójmorza są państwa członkowskie Unii Europejskiej, [za:] 3SI Research Center, Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza, Dubrownik, 25 sierpnia 2016 r., <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza-deklaracja-z-dubrownika-25-sierpnia-2016/> (dostęp: 10.05.2024).

Trójmorza. Wart nadmienienia jest jednak udział autora w dwóch szczytach TSI, podczas których na zasadzie badań terenowych był w stanie skonfrontować teoretyczną bazę omawianych w pracy zagadnień z – prezentowanym na szczytach – praktycznym podejściem, jakie prezentują wobec nich decydenci polityczni.

Inicjatywa Trójmorza

Nie jest pewne, jak dokładnie wyglądał proces tworzenia Inicjatywy Trójmorza, ponieważ wokół związanych z nim szczegółów przetacza się spór pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk. Dodatkowo jej powstanie było wynikiem wielu nieoficjalnych i dotąd nieopisanych rozmów, więc opierać można się jedynie na szczątkowych relacjach osób zaangażowanych w to przedsięwzięcie.

Według źródeł amerykańskich należy doszukiwać się jej w latach 2012–2013, gdy koncepcja podjęcia tego typu współpracy wyłoniła się z rozmów polskiego środowiska biznesowego z przedstawicielami amerykańskiego think-tanku Atlantic Council², którzy zauważyć mieli potrzebę szeroko zakrojonych inwestycji w regionie Europy Środkowej. Tak genezę obecnej Inicjatywy Trójmorza opisują byli ambasadorzy USA w Polsce Dan Fried i Georgette Mosbacher oraz ekspert Ian Brzezinski, uczestnik ówczesnych rozmów (Brzezinski, Fried, Mosbacher, b.d.).

Tak przedstawionej historii sprzeciwia się w swojej polemice do tekstu wspomnianych autorów wiceprezes Stowarzyszenia Trójmorze, prof. Żurawski vel Grajewski. Przyznaje, że rozmowy amerykańsko-polskie w owym okresie rzeczywiście miały miejsce i w oględny sposób odnosiły się do potrzeb modernizacji infrastrukturalnej regionu, jednak nie były to okoliczności mające związek z powołaniem TSI. W jego opinii próba przedstawienia tych dyskusji jako koncepcyjnego początku Trójmorza jest próbą powiązania późniejszego sukcesu z okresem sprawowania władzy w Polsce i USA przez środowiska bliższe autorom w chwili powstawania tekstu – odpowiednio koalicję PO i PSL oraz Demokratów. Dodatkową intencją miałyby być chęć zatarcia późniejszych zasług konserwatywnych polityków, którzy mieli być realnymi ojcami sukcesu Trójmorza, lecz stali po drugiej stronie politycznego sporu – prezydenta Polski, Andrzeja Dudy, oraz prezydenta Stanów Zjednoczonych, Donalda Trumpa (Żurawski vel Grajewski). Przytoczona rozbieżność opinii nie ma na celu rozstrzygnięcie tej kwestii, a stanowi dowód na upolitycznienie i polaryzację dyskusji wokół Inicjatywy Trójmorza,

² Atlantic Council to bezpartyjny think tank z siedzibą w Waszyngtonie, działający od 1961 r. Zakres jego działalności obejmuje przede wszystkim stosunki międzynarodowe i politykę zagraniczną. Promuje współpracę transatlantycką, opracowuje ekspertyzy badawcze, dokumenty i strategie mające na celu wzmocnienie globalnego bezpieczeństwa.

która zawiązuje się między przedstawicielami debaty publicznej już na etapie rozmowy o genezie jej powstania.

Faktem jest, że rozmowy opisywane przez Brzezinskiego, Frieda i Mosbacher doprowadziły do powołania przez Atlantic Council grupy zadaniowej, która opracowała raport o lukach infrastrukturalnych w Europie Środkowej wraz z rekomendacjami ich redukcji. Finansowany przez polskie spółki energetyczne³ i wsparty przez ówczesnie najbogatszego Polaka, Jana Kulczyka, dokument *Completing Europe* (listopad 2014) powstał pod przewodnictwem gen. Jima Jonesa i Pawła Olechnowicza, a pracami badawczymi kierowali David Koranyi i Ian Brzezinski (Gębska, 2022). Raport analizował: (1) wewnętrzne i zewnętrzne czynniki zagrożenia dla bezpieczeństwa i rozwoju państw członkowskich UE, które dołączyły do Wspólnoty po 1989 r.; (2) powiązania między bezpieczeństwem a rozwojem projektów infrastrukturalnych oraz ich wpływ na zwalczanie i zapobieganie kryzysom; (3) rekomendacje dla decydentów krajowych, unijnych, sektora prywatnego, a także Stanów Zjednoczonych. Choć raport nie zawierał terminu „Trójmorze”, jego założenia w dużej mierze przeniesiono do późniejszych deklaracji Inicjatywy, co wskazuje na trwałą zbieżność przedstawionych w dokumencie interesów amerykańskich i potrzeb państw TSI. Docenić trzeba też wkład intelektualny i inicjatywę włożoną przez Amerykanów w pracę koncepcyjną rozwoju omawianego regionu.

Za rzeczywisty początek Inicjatywy przyjmuje się pierwszy szczyt zorganizowany w Dubrowniku w sierpniu 2016 r. Wówczas 12 państw zadeklarowało chęć nawiązania ścisłej współpracy w ramach wyznaczonych przez założenia Inicjatywy Trójmorza: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry (w 2023 r. dołączyła do niej Grecja)⁴.

Pierwszy szczyt Inicjatywy Trójmorza, którego gospodarzem była Chorwacja, wykazał wciąż nieprzewidywaną rezerwę wielu państw, które zadeklarowały chęć współpracy wobec tego formatu. W Dubrowniku stawiała się osobiście raptem połowa głów państw Inicjatywy, instytucje Unii Europejskiej również nie wysłały tam swoich przedstawicieli. W tamtym czasie postrzegano Trójmorze jako podmiot mogący zagrozić spójności UE wobec zarysowującego się wówczas w Unii wewnętrznego podziału wywołanego kryzysem migracyjnym. Mimo to członkom formatu udało się w ostatnim dniu szczytu wystosować wspólne oświadczenie, które komunikowało priorytety TSI. Zapowiedziano też kolejny szczyt, mający odbyć się w 2017 r. w Warszawie (Gębska, 2022). Od tej pory szczyty Inicjatywy Trójmorza odbywały się co roku, a wraz z kolejnymi wydarzeniami udawało się

³ Przede wszystkim Grupę LOTOS S.A. oraz Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych SA, PERN „Przyjaźń”.

⁴ Łącznie 13 państw uczestniczących, stan na 2025 r.

choć w części przełamywać sceptycyzm prezentowany przez niektóre państwa podczas pierwszego szczytu.

Podstawą funkcjonowania Inicjatywy Trójmorza są organizowane cyklicznie szczyty oraz wspólne deklaracje członków, będące ich zwieńczeniem. Kluczową rolę odgrywają głowy państw, gdyż to na szczęblu prezydenckim odbywają się szczyty TSI. Bezpośrednio eksponuje to wspólna deklaracja końcowa z II szczytu, który odbył się w Warszawie. Stanowi ona, że Trójmorze to „[...] elastyczne Forum Prezydenckie, które zapewnia polityczne wsparcie na rzecz skuteczniejszej współpracy rządów, podmiotów biznesowych i organizacji pozarządowych zainteresowanych pogłębianiem więzi w regionie, a jednocześnie jest świadome, że osiągnięcie konkretnych rezultatów w ramach tej inicjatywy wymaga czynnego zaangażowania rządów oraz roboczych kontaktów między przedstawicielami Prezydentów”⁵.

To właśnie prezydenci podejmują wspólne deklaracje, które są dokumentami określającymi cele, sposoby współpracy, związki z innymi organizacjami regionalnymi i wszelkie inne zagadnienia, związane z działalnością Trójmorza. Z perspektywy prawa międzynarodowego ważne jest zaznaczenie, że wszystkie deklaracje Trójmorza przyjmowane są przez głowy państw, jednocześnie nie będąc przez nie sygnowane. Co za tym idzie, pozbawione są mocy wiążącej, a ich istota pozostaje w sferze deklaracji politycznej. W doktrynie określa się to mianem *soft law*, czyli miękkiego prawa, które nie rodzi zobowiązań i odpowiedzialności prawnej, a jedynie oczekiwania (Skuczyński, 2008). Choć to prezydenci kreują kierunek działania Inicjatywy, za realizację podjętych decyzji odpowiadają premierzy rządów (Zbaraszevska, 2019). Rodzi to poważne zagrożenie braku woli politycznej wcielania w życie deklaracji Trójmorza, zwłaszcza gdy państwo będące uczestnikiem formatu ma do czynienia ze zjawiskiem kohabitacji.

Stany Zjednoczone jako partner strategiczny Inicjatywy Trójmorza

Żeby odpowiednio podejść do opisywania roli Stanów Zjednoczonych jako strategicznego partnera Inicjatywy Trójmorza, trzeba określić, czym owo strategiczne partnerstwo jest w ujęciu generalnym, jakie państwa posiadają ten status w ramach TSI i co to oznacza.

„Partnerstwo strategiczne” jako termin opisujący relacje między podmiotami politycznymi to stosunkowo nowe pojęcie, które w swoim współczesnym znaczeniu

⁵ Źródło cytatu Wspólna deklaracja II Szczytu Inicjatywy Trójmorza (Warszawa, 6–7 czerwca 2017), <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/wspolna-deklaracja-ii-szczytu-inicjatywy-trojmorza-warszawa-6-7-czerwca-2017/> (dostęp: 10.05.2024).

uksztaltało się dopiero w latach 90. XX w., choć wciąż brak jego jednolitej definicji. Wydaje się, że najbardziej adekwatną stworzył Ryszard Stemplowski (2001), pisząc, że partnerstwo strategiczne odnosi się do „stosunku między państwami, który przekracza typowy dla tych państw poziom ich współpracy międzynarodowej z innymi państwami”. Stemplowski podkreśla tutaj ponadprzeciętność relacji między partnerami strategicznymi w porównaniu do „zwykłych” partnerów. Co prawda pisał o tym w kontekście współpracy międzypaństwowej, ale znajduje to zastosowanie również w innych konfiguracjach na arenie międzynarodowej, w tym do więzi łączącej Stany Zjednoczone i Inicjatywę Trójomorza, zwłaszcza że historia zna niejednego przykład strategicznego partnerstwa między państwami a aktorami niepaństwowymi. Wspomnieć można choćby Unię Europejską, która podpisywała oficjalne globalne partnerstwa strategiczne z państwami będącymi regionalnymi potęgami w swoich częściach świata (Tyushka, Czechowska, 2019).

Inicjatywa Trójomorza dochodziła do sprecyzowania formuły „partnerstwa strategicznego” wraz z biegiem czasu. Niemal od początku oczywiste było, że kluczowymi partnerami współpracującymi z Inicjatywą zostały Komisja Europejska, Niemcy i Stany Zjednoczone. Pierwszy raz w oficjalnym dokumencie zadowolenie z zaangażowania we współpracę z tymi podmiotami wyrażono w 2018 r. w deklaracji kończącej III szczyt TSI w Bukareszcie. Rok później w deklaracji ze szczytu w Lublanie dokonano już podziału na członków Inicjatywy oraz „państwa i instytucje partnerskie”. Przełom nastąpił dopiero w 2022 r. podczas szczytu w Rydze, gdy po raz pierwszy w deklaracji końcowej użyto sformułowania „partnerzy strategiczni”, co pozwoliło na uprzywilejowanie semantyczne wymienionych wcześniej podmiotów w stosunku do innych, takich jak Wielka Brytania czy Japonia, które określono jako „udzielające wsparcia”. Od tej pory partnerstwo strategiczne stało się powszechnym określeniem używanym w komunikacji TSI.

Przeszkodą, która pojawia się przy próbie analizy strategicznych partnerstw Inicjatywy Trójomorza, jest brak jakichkolwiek oficjalnych i publicznych wymogów tudzież zasad funkcjonowania stawianych partnerom strategicznym. W przedstawianych przez TSI dokumentach pojawiają się jedynie stwierdzenia, kto jest partnerem strategicznym lub zyskał to miano, jednak w żaden sposób nie wykazano różnic między nim a innymi formami zaangażowania w Inicjatywę. Problem ten podnosili zresztą sami zainteresowani. Akio Miyajima (2025), były ambasador Japonii w Polsce⁶, w krytycznym tonie odnosił się do faktu, że obecnie oczekiwania wobec partnerów strategicznych są mało jasne, a temu statusowi brakuje przejrzystej treści (Bochorodycz i in., 2025).

⁶ Pełnił swoją misję w latach 2020–2024, również w momencie, gdy Japonia przyjmowała status partnera strategicznego Inicjatywy Trójomorza.

Nie ma jasnych ram określających, kiedy państwo lub instytucja mogą stać się partnerem strategicznym. Zależy to wyłącznie od samej Inicjatywy Trójmorza i chęci oraz determinacji zainteresowanego podmiotu. Dzieje się tak, ponieważ nie ustalono żadnych wymogów lub kryteriów, które wymagałyby spełnienia. Tym samym Inicjatywa może tworzyć za każdym razem nowe oczekiwania, zupełnie niezależne od tych postawionych przed innymi państwami (Frisch, 2024). Takie podejście z jednej strony może powodować frustrację samych interesantów, co wykazano powyżej, jednak z perspektywy samego Trójmorza jest bardzo wygodną konstrukcją. Dzięki temu TSI zachowuje pełną elastyczność w doborze partnerów oraz jest w stanie dostosować swoje oczekiwania do potencjału, który dany podmiot może wnieść w rozwój Inicjatywy. Stany Zjednoczone uzyskały status strategicznego partnera jako jeden z architektów koncepcyjnych idei Trójmorza oraz mocarstwo legitymizujące Inicjatywę swoim prestiżem i zaangażowaniem. Symptomatycznym przykładem takiej percepcji roli USA może być debata, która miała miejsce podczas posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP w 2023 r. Przewodnicząca Rady Nadzorczej Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza skrytykowała wówczas innego partnera strategicznego (Niemcy) za brak zaangażowania w działania Inicjatywy, natomiast Stany Zjednoczone były przywoływane przez różnych uczestników dyskusji jako przykład modelowego partnerstwa (Kancelaria Sejmu, 2023).

Administracje Donalda Trumpa i Joeego Bidena wobec Inicjatywy Trójmorza

Inicjatywa Trójmorza od początku swojego istnienia znajdowała się w przestrzeni zainteresowania Stanów Zjednoczonych ze względu na postrzeganie celów TSI jako zbieżnych z amerykańskimi interesami. Wpasowywało się w amerykańską wizję ekspansji gospodarczej. Szczególnie inwestycje energetyczne, będące jednym z priorytetów TSI, były w Ameryce obszarem szczególnej uwagi. W Waszyngtonie postrzegano państwa regionu Trójmorza jako potencjalne nowe rynki zbytu i nabywców amerykańskiego gazu skroplonego. Takim kalkulem sprzyjał czas, w którym kształtowała się Inicjatywa Trójmorza. Wiele państw z tej części Europy, w ramach prób dywersyfikacji importu energii, poszukiwało alternatyw dla dostaw gazu z Rosji, która nie wzbraniała się od wykorzystywania zależności energetycznej swoich klientów do nacisków politycznych (Lewkowicz, 2020).

Można przypuszczać, że Donalda Trumpa urzekła formuła TSI nastawiona na biznes i współpracę gospodarczą bez dodatkowej agendy politycznej, co doskonale wpasowywało się w „transakcyjną” naturę prezydenta. Sekretarz Stanu, Rex Tillerson, mówił, w kontekście Trójmorza, że „On [Trump] to rozumie. On

rozumie interes strategiczny; on rozumie interes ekonomiczny⁷” (Ansley, 2017). W tamtym czasie⁸ w większości państw zaangażowanych w TSI dostawy rosyjskiego gazu stanowiły ponad 75% całego importu tego surowca. W przypadku Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Łotwy i Węgier było to 100%. Zmiana europejskich postaw wobec uzależnienia dostaw gazu z Rosji została zauważona po drugiej stronie Atlantyku. W 2016 r. uruchomiono pierwszy amerykański terminal LNG, za pomocą którego amerykański gaz mógł trafić do Europy. Amerykanie byli też zaangażowani w realizację projektów infrastrukturalnych takich jak terminale LNG na chorwackiej wyspie Krk czy w Świnoujściu (Chojan, 2019). Inicjatywa Trójomorza była formatem mającym jeszcze mocniej otworzyć państwa regionu na tego typu inwestycje. Między innymi z tego powodu Donald Trump udzielił jej swojego jednoznacznego poparcia, widząc w tym okazję do realizacji amerykańskich interesów gospodarczych.

Alternatywnym czynnikiem, który może pośrednio wpływać na tak mocne zaangażowanie w ideę Trójomorza – zarówno amerykańskich decydentów politycznych, jak i środowiska eksperckiego – jest rywalizacja Stanów Zjednoczonych z Chinami. W Waszyngtonie postrzegano Inicjatywę Trójomorza jako odpowiedź na rosnące wpływy Pekinu w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Formuły współpracy takie jak Inicjatywa Pasa i Szlaku lub format 16+1⁹ odbierano tam jako zagrożenie dla amerykańskich interesów i przejmowanie przez Chiny wpływów w regionie, który tradycyjnie opowiadał się za Ameryką. Oczywiście państwa uczestniczące w Trójomorzu nie stanowią monolitu i zaobserwować wśród nich można skrajnie różne postawy. Za przykład jednego podejścia może posłużyć Litwa, która zdecydowała się iść na zwanie z Pekinem, umożliwiając Tajwanowi otwarcie przedstawicielstwa w Wilnie, tym samym mierząc się z sankcjami gospodarczymi ze strony Chin (Kern, 2021). Rewersem tej samej monety jest sytuacja Węgier prowadzących otwarcie prochińską politykę (Sadecki, 2024). Spośród trzech strategicznych priorytetów TSI Chiny zainteresowane nie są jedynie kwestiami związanymi z energetyką, gdyż znają swoje ograniczenia i wiedzą, że nie byłyby w stanie eksportować energii do Europy Centralnej. Jednak pozostałe dwa priorytety – infrastruktura transportowa i technologie cyfrowe wpasowują się w ich strategię ekspansji gospodarczej. Na polu transportu wspomniane Węgry współpracują z chińskim kapitałem, by modernizować połączenie

⁷ Tłumaczenie własne autora.

⁸ Przytoczone dane dotyczą 2017 r.

⁹ Oficjalna angielska nazwa to *China-Central and Eastern European Cooperation*. Była to inicjatywa strony chińskiej, która chciała za pomocą niej promować stosunki gospodarcze między Chinami a krajami regionu: Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Bułgarią, Chorwacją, Czechami, Węgrami, Czarnogórą, Macedonią Północną, Polską, Rumunią, Serbią, Słowacją, Słowenią, Estonią, Łotwą i Litwą. Obecnie format nie wykazuje aktywności, a w 2022 r. wycofały się z niego Litwa, Łotwa i Estonia.

kolejowe między Budapesztem a Belgradem. Z kolei Bułgaria podpisała z Chinami porozumienie ramowe na budowę autostrad i tuneli (Morris, 2020), a Polska stanowiąca kluczowy punkt na mapie połączeń kolejowych Inicjatywy Szlaku i Pasa jest punktem, przez który przepływa znacząca część chińskiego handlu kolejowego (Łuczewski, b.d.). O zaniepokojeniu, które współpraca państw Europy Środkowej i Wschodniej wywołuje w Waszyngtonie może świadczyć wypowiedź wspomnianego w tej pracy promotora idei Trójmorza, I. Brzezinskiego, którą przywołam w całości: „Chiny są pod pewnymi względami większym wyzwaniem dla Zachodu niż Związek Radziecki w czasach zimnej wojny. Codziennie mamy do czynienia z chińskimi prowokacjami i naruszaniem systemu opartego na regułach. Należy zauważyć, że inicjatywa Trójmorza wniosła realną wartość do wspólnoty transatlantyckiej poprzez zwiększenie siły gospodarczej Europy. Trójmorze powinno uzyskiwać wyraźne i systematyczne wsparcie ze strony USA i UE. Umożliwiłoby to Europie ewolucję w kierunku upowszechnienia dobrobytu poprzez rozwój nowoczesnej gospodarki oraz stworzenie nowych silnych powiązań ekonomicznych. Przyczyniłoby się także do polepszenia bezpieczeństwa kontynentu” (Polski Instytut Ekonomiczny, 2020). Próby przekonywania państw Europy Środkowej i Wschodniej, tak historycznie doświadczonych rosyjską i sowiecką polityką, do tezy, że Chiny są dla nich większym zagrożeniem niż Związek Radziecki wydają się być z góry skazane na porażkę. Jednak sięganie po taką – niemalże desperacką – retorykę obrazuje, jak zdeterminowani są Amerykanie, by trzymać członków Trójmorza blisko siebie, a z dala od Chin.

Donald Trump nie tylko wyraził swoje stanowisko, wspierające rozwój Inicjatywy Trójmorza werbalnie w przemówieniu przy okazji wizyty w Warszawie w 2017 r., ale też osobiście gościł przy tej okazji na warszawskim Szczycie TSI. Dało to – nowemu wówczas – formatowi współpracy międzynarodowej politycznego wiatru w żagle, a jednocześnie nadało mu wymiar transatlantycki. Ocenia się, że tak zdecydowane zaangażowanie prezydenta USA uwiarygodniło Inicjatywę Trójmorza w oczach zarówno europejskich polityków, patrzących na nią do tej pory z rezerwą, jak również amerykańskiego biznesu (Orzelska-Stączek, Ukielski, 2020). W podobnym tonie wypowiadali się także decydenci politycznie. Urzędujący w tamtym czasie prezydent Słowacji, Andrej Kiska, ocenił, że był to ważny sygnał USA w stosunku do trójmorskiego regionu Europy (Bajda, 2024), a rumuński dyplomata, Ovidiu Dranga, podkreślał, że poparcie Trumpa z 2017 r. miało swój ekonomiczny wymiar już rok później: „podczas szczytu w Bukareszcie w 2018 nastąpiła kapitalizacja przełomu politycznego, który dokonał się w 2017 r. w Warszawie” (Orzelska-Stączek, Ukielski, 2020: 160–161). Poparcie dyplomatyczne dla Inicjatywy nie było jednorazowym aktem. Sam Trump wracał do niej wielokrotnie podczas trwania swojej pierwszej kadencji, czego przykładem może być poświęcony Trójmorzu akapit we wspólnym oświadczeniu prezydentów Polski i Stanów Zjednoczonych z 2020 r., gdzie kolejny raz bezpośrednio wyrażono amerykańskie poparcie dla Inicjatywy (Biały Dom, 2020).

Wsparcie administracji Trumpa dla TSI miało też wymiar finansowy. W 2020 r. sekretarz stanu USA, Mike Pompeo, zadeklarował przeznaczenie przez Stany do miliarda dolarów na inwestycje infrastrukturalne w państwach regionu Trójmorza (Atlantic Council, 2020). Tak sformułowane i wyrażone przez sekretarza stanu stanowisko Ameryki nadało powstałemu w tym samym roku Funduszowi Inwestycyjnemu Inicjatywy Trójmorza politycznego znaczenia. Odbiło się to na zwiększonym zainteresowaniu państw europejskich i innych instytucji finansowych w partycypacji finansowej na jego rzecz (Orzelska-Stączek, 2023). Taką tendencję można zaobserwować, chociażby patrząc na Estonię. Tallin po 2017 r. znacząco zwiększył swoją aktywność w ramach TSI, a po deklaracjach Trumpa i Pompeo o finansowej partycypacji Ameryki w Fundusz Trójmorza Estonia sama przeznaczyła na ten cel 20 mln euro (Szacawa, 2020). Wkład finansowy USA w trakcie trwania prezydentury Donalda Trumpa dobrze obrazują też dane zebrane w raporcie The Heritage Foundation, która podsumowała, że w momencie obejmowania prezydentury przez Joego Bidena Stany Zjednoczone miały pokryć niemal 1/5 wszystkich środków zebranych na Funduszu Inwestycyjnym Inicjatywy Trójmorza, który służy jako narzędzie inwestycyjne dofinansowania projektów infrastrukturalnych w regionie Trójmorza. Spodziewany wkład finansowy Ameryki wynosił wówczas 247 milionów dolarów wobec zebranego 1,25 miliarda (Kochis, 2021).

Zmiana lokatora w Białym Domu w 2020 r. nie przyniosła zmiany kursu Ameryki wobec Inicjatywy Trójmorza. Stany Zjednoczone pozostały partnerem strategicznym TSI, a w swoich wypowiedziach zarówno prezydent Joe Biden, jak i sekretarz stanu, Antony Blinken, podkreślali istotną rolę Trójmorza w rozwoju państw wschodniej części Unii Europejskiej. Przykładem tego są wystąpienia obu polityków, które – w formie nagrania video – adresowali do uczestników Szczytu Trójmorza w Sofii w 2021 r. Joe Biden podkreślał „niesamowity potencjał”, jaki posiadają państwa zrzeszone w tym formacie (Gębska, 2022: 101) i zwracał uwagę na bliskie relacje inwestycyjne i handlowe, gdyż w 2020 r. amerykański eksport do państw TSI wyniósł aż 17 mld dolarów (Gębska, 2022: 51). Z kolei Blinken wyraził zdecydowane poparcie administracji nowego prezydenta dla TSI, zwracając uwagę na liczne wspólne interesy, które Stany Zjednoczone dzielą z państwami tego regionu (3seas.eu, 2021). Jak widać, demokratyczna administracja – przynajmniej w wymiarze narracyjnym – podjęła się kontynuacji polityki Republikanów wobec TSI, dodatkowo podpierając się argumentami podobnymi do tych, których używał Trump. Nie był to jedyny przykład ponadpartyjnej zgody w zakresie politycznego poparcia Inicjatywy Trójmorza przez Stany Zjednoczone. 18 listopada 2020 r. Kongres Stanów Zjednoczonych głosami obu partii przyjął rezolucję wyrażającą wsparcie dla TSI (GLOBSEC, 2020). Wśród wysiłków na polu dyplomatycznym podejmowanych przez administrację Bidena trzeba wykazać jeszcze fakt, że to za jego prezydentury dokonano rozszerzenia Trójmorza o Grecję w 2023 r., a z rozmów z dyplomatami wynika, że o jej przyłączenie zabiegali właśnie Amerykanie (Gębska, 2022).

Warto jednak zaznaczyć, że wobec Bidena pojawiała się także krytyka. Dotyczyła przede wszystkim braku praktycznego wymiaru politycznego poparcia. Zwracali na to uwagę np. Czesi, którzy w 2022 r. wyrażali wątpliwości co do szczerości deklaracji Demokratów. Według nich nie przerodziły się one w finansową kontrybucję w Fundusz Inwestycyjny Trójmorza (Dostál, 2022). Jednak pierwsze po wybuchu wojny ukraińsko-rosyjskiej Forum Biznesu w Rydze przyniosło konkrety. Wówczas prezes Development Finance Corporation (DFC), czyli instytucji federalnej USA będącej narzędziem amerykańskich inwestycji w TSI, zadeklarował, że wspomże ona projekty Trójmorza wkładem kapitałowym o wysokości do 300 mln dolarów (Bank Gospodarstwa Krajowego, 2022). Była to kontynuacja zapowiedzi administracji Trumpa, choć liczby, o których rozmawiano, stopniowo zmniejszały się, by z miliarda dolarów spaść do ok. 1/3 tej kwoty.

Jak wynika z analizy deklaracji końcowych szczytów TSI, po 2022 r. zaangażowanie Stanów Zjednoczonych uległo przekształceniu. Przed rosyjską inwazją USA postrzegano przede wszystkim jako kluczowego partnera politycznego i głównego inwestora zewnętrznego, natomiast po jej wybuchu ich rola zaczęła być postrzegana głównie przez pryzmat bycia gwarantem bezpieczeństwa. Świadczy o tym chociażby deklaracja z Wilna, w której do kluczowej roli wyniesiono zagadnienia partnerstwa transatlantyckiego i roli USA jako właśnie głównego dostawcy bezpieczeństwa w Europie Środkowej. Po raz pierwszy zdecydowanie i często definiowano w ramach Inicjatywy Trójmorza potrzeby związane z bezpieczeństwem militarnym – logistyką, cyberbezpieczeństwem – a także łączono zadania TSI z celami NATO i bezpieczeństwem wschodniej flanki Sojuszu.

Można jednak odnieść wrażenie, że jest to rola, w której Ameryka została obsadzona nie z inicjatywy administracji prezydenta Bidena, a raczej dzięki sprawnej dyplomacji państw Trójmorza, które dokonały wysiłków, by zwiększać obecność i zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w tej części świata.

Podsumowanie

Stany Zjednoczone wspierały ideę Inicjatywy Trójmorza od momentu, gdy ta była jeszcze świeżym i rozwijającym się projektem. Gorącym orędownikiem tego formatu okazał się prezydent Donald Trump, który wspierał ją zdecydowanymi deklaracjami politycznymi, za którymi szły zapowiedzi przekazania środków finansowych na rozwój inwestycji. Pozwolił też inicjatywie nabrać impetu, uwiarygodniając ją w pierwszych latach działalności autorytetem prezydenta Stanów Zjednoczonych poprzez pojawienie się na II Szczycie Inicjatywy Trójmorza w Warszawie oraz udział w tworzeniu Funduszu Trójmorza. Joe Biden, choć bez podobnego rozmachu, również wsparł TSI i utrzymał status USA jako strategicznego partnera inicjatywy. Zaznaczyć jednak trzeba, że Trójmorze nie było przez

niego traktowane priorytetowo. Za prezydentury Bidena kontrybucja Stanów Zjednoczonych w praktyczny rozwój formatu była zdecydowanie mniejsza, opierając się przede wszystkim na politycznych deklaracjach.

Dokonując porównania zaangażowania obu prezydentów, zaznaczyć trzeba, że Trójmorze nie było przez nich traktowane jednakowo. Za prezydentury Bidena, pomimo deklaratywnej kontynuacji polityki Trumpa, TSI straciło status jednej z priorytetowych platform współpracy. Kontrybucja Stanów Zjednoczonych w praktyczny rozwój formatu była mniejsza, opierając się przede wszystkim na politycznych deklaracjach, które nigdy nie osiągnęły ciężaru gatunkowego deklaracji Trumpa, wzmocnionych osobistym stawiennictwem na jednym ze szczytów. Nie przeszkodziło to jednak Inicjatywie rozwijać się również w czasie kadencji Bidena. Często zapomina się, że to w czasie pełnienia przez niego urzędu nastąpiły znaczące rozszerzenia formatu – w 2023 r. Grecja – według niektórych autorów dzięki zabiegom Waszyngtonu – dołączyła do grona państw Trójmorza, a w 2024 r. Japonia powiększyła grupę partnerów strategicznych.

Trzeba jednak pamiętać, że wspomniane rozszerzenia miały miejsce po 2022 r., czyli po rozpoczęciu wojny w Ukrainie, która redefiniowała globalny *status quo*. Jest to dowód na wpływ trendów geopolitycznych na kształt partnerstwa USA i Inicjatywy Trójmorza. Można wysnuć wniosek, że dołączenie Grecji i Japonii byłoby mniej prawdopodobne, gdyby nie nastąpił ten czynnik. Z podobnej pozycji można oceniać sam fakt zainteresowania się Trójmorzem przez Republikanów. Gdyby nie nasilająca się w 2016 r. rywalizacja amerykańsko-chińska i napięcia państw regionu z Rosją, być może Trump nie dostrzegałby amerykańskiego interesu w inwestycjach w Europie Środkowej. Stąd trafna wydaje się ocena, mówiąca, że priorytety, na które administracje kładły nacisk, kształtowane były w większym stopniu przez okoliczności geopolityczne, które określały nadrzędne interesy amerykańskie niż preferencje polityczne.

Wydaje się, że wobec globalnych wyzwań i erozji stabilności ładu światowego rola Trójmorza w amerykańskiej percepcji może wzrastać i przybierać nieco inną formę – bardziej bezpośrednio powiązaną z aspektem bezpieczeństwa, a nie tylko komponentem gospodarczo-politycznym. Za pierwszą przesłankę tego można było uznać IX Szczyt Inicjatywy Trójmorza w Wilnie, który w dużej części poświęcony był zagadnieniom powiązanym z Ukrainą i toczącą się tam wojną. Słowo „bezpieczeństwo”, odmieniane przez różne przypadki, pojawiało się we wspólnej deklaracji, kończącej ten szczyt zdecydowanie częściej niż w poprzednich deklaracjach, także w kontekście zaangażowania Stanów Zjednoczonych. Takie przewidywania potwierdzać mogą słowa Geoffreya Pyatta, przedstawiciela departamentu stanu USA, który powiedział w Wilnie, że „jeśli Inicjatywa Trójmorza by nie istniała, musielibyśmy ją stworzyć po wojnie na Ukrainie” (Albares, Lagurashvili, 2024). Za tezę o wzroście roli TSI w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych w oczywisty sposób przemawia także powrót do władzy Donalda Trumpa, który podczas swojej pierwszej kadencji wykazywał duże zainteresowanie tym projektem.

Na przykładzie możliwej ewolucji pozycjonowania się Stanów Zjednoczonych wobec TSI widać jak znamienne okazały się słowa prof. Żurawskiego vel Grajewskiego (2017), który pisał, że koncepcja Trójmorza jest konstrukcją *in statu nascendi*, a więc w stanie dynamicznego powstawania. Jej kształt wciąż nie jest sprecyzowany, a dynamiczna natura polityki nie daje gwarancji, że kiedykolwiek osiągnie stan ostateczny.

Bibliografia

- 3seas.eu. 2021. The Head of State: Our Region Will Become Increasingly Attractive for Strategic Investments, Thanks to the Strengthened Partnership Within the Three Seas, <https://3seas.eu/media/news/the-head-of-state-our-region-will-become-increasingly-attractive-for-strategic-investments-thanks-to-the-strengthened-partnership-within-the-three-seas> (dostęp: 19.10.2025).
- 3seas.eu. US Secretary of State Antony Blinken expressed US support for the Three Seas Initiative, <https://3seas.eu/media/news/us-secretary-of-state-antony-blinken-expressed-us-support-for-the-three-seas-initiative> (dostęp: 19.10.2025).
- 3SI Research Center. Podstawowe informacje. Inicjatywa Trójmorza, zwana Trójmorzem, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/inicjatywa-trojmorza/podstawowe-informacje/> (dostęp: 19.10.2025).
- 3SI Research Center. Wspólna deklaracja 9. Szczytu Inicjatywy Trójmorza w Wilnie. Wilno, 11 kwietnia 2024 r., <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/2394/> (dostęp: 19.10.2025).
- 3SI Research Center. Wspólna deklaracja III Szczytu Inicjatywy Trójmorza. Bukareszt, 17–18 września 2018 r., <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/wspolna-deklaracja-iii-szczytu-inicjatywy-trojmorza-bukareszt-17-18-wrzesnia-2018/> (dostęp: 19.10.2025).
- 3SI Research Center. Wspólna deklaracja VII Szczytu Inicjatywy Trójmorza. Ryga, 20–21 czerwca 2022 r., <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/wspolna-deklaracja-siodmego-szczytu-inicjatywy-trojmorza-ryga-20-21-czerwca-2022-r/> (dostęp: 19.10.2025).
- 3SI Research Center. Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza. Dubrownik, 25 sierpnia 2016 r., <https://trojmorze.isppan.waw.pl/deklaracje/wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza-deklaracja-z-dubrownika-25-sierpnia-2016/> (dostęp: 19.10.2025).
- Albares, S., Lagurashvili, T. 2024, 16 kwietnia. Advancing regional resilience through interconnectivity: Key takeaways from Three Seas Summit 2024. *Clean Air Task Force*, <https://www.catf.us/it/2024/04/advancing-regional-resilience-through-interconnectivity-key-takeaways-from-three-seas-summit-2024/> (dostęp: 19.10.2025).
- Ansley, R. 2017, 3 maja. Making the Three Seas Initiative a Priority for Trump. *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/making-the-three-seas-initiative-a-priority-for-trump/> (dostęp: 19.10.2025).

- Atlantic Council. 2020, 15 lutego. US Commits \$1 Billion Dollars to Develop Central European Infrastructure, <https://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/us-commits-1-billion-dollars-to-develop-central-european-infrastructure/> (dostęp: 19.10.2025).
- Bajda, P. 2024, lipiec. Stanowisko Republiki Słowackiej wobec Inicjatywy Trójmorza w latach 2016–2024. Brak wizji i pomysłu. *3SI Research Center*, <https://trojmorze.isppan.waw.pl/publikacje-w-ramach-centrum-badawczego-3si/stanowisko-republiki-slowackiej-wobec-inicjatywy-trojmorza-w-latach-2016-2024-brak-wizji-i-jakiegolwiek-pomyslu/> (dostęp: 19.10.2025).
- Bank Gospodarstwa Krajowego. 2022, 22 czerwca. Nowy inwestor i inwestycja w Funduszu Trójmorza, <https://www.bgk.pl/aktualnosc/nowy-inwestor-i-inwestycja-w-fundusz-trojmorza/> (dostęp: 19.10.2025).
- Biały Dom. 2020, 24 czerwca. Joint Statement by President Donald J. Trump and President A. Duda, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-president-andrzej-duda/> (dostęp: 19.10.2025).
- Bochorodycz, B., Gaens, B., Galik, M., Kim, A.B., Miyajima, A., Romei, S. 2025. Japan as a New Strategic Partner in the Three Seas Initiative: Opportunities and Challenges Ahead. *GMF*, <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2025-05/Japan%20as%20a%20New%20Strategic%20Partner%20in%20the%20Three%20Seas%20Initiative.pdf> (dostęp: 19.10.2025).
- Brzezinski, I., Fried D., Mosbacher G. Fried, Mosbacher, Brzezinski: Czym jest Inicjatywa Trójmorza? Od wizji do działania. *trimarium.pl*, <https://trimarium.pl/projekt/brzezinski-fried-mosbacher-czym-jest-inicjatywa-trojmorza-od-wizji-do-dzialania/> (dostęp: 19.10.2025).
- Chojan, A. 2019. The United States on the Three Seas Initiative. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17(3), s. 79–91. <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.5>
- Dostál, V. 2022. *Czech Republic: A Stalemate and Promising Circumstances*. W: A. Sprüds, M. Vargulis (red.). *Three Seas Initiative. Mapping National Perspectives*. Latvian Institute of International Affairs.
- Frisch, B. 2024, 24 maja. What Does It Take to Join the Three Seas Initiative? *The Warsaw Institute*, https://warsawinstitute.org/what-does-it-take-to-join-the-three-seas-initiative-2/?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 19.10.2025).
- Gębska, M. 2022. *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa państw Inicjatywy Trójmorza. Teoria i praktyka*. Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Kancelaria Sejmu, Biuro Komisji Sejmowej. Pełny zapis posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych nr 143 z dnia 6 lipca 2023 roku, [https://orka.sejm.gov.pl/zapisy9.nsf/0/A7CA90132486654EC1258A0000477E7F/\\$File/0398509.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/zapisy9.nsf/0/A7CA90132486654EC1258A0000477E7F/$File/0398509.pdf) (dostęp: 19.10.2025).
- Kern, S. 2021, 16 grudnia. Lithuania Stands Up to China. *Gatestone Institute*, <https://www.gatestoneinstitute.org/18034/lithuania-china> (dostęp: 19.10.2025).
- Kochis, D. 2021, 18 lutego. The Three Seas Initiative Is a Strategic Investment that Deserves the Biden Administration's Support. *Issue Brief*, 6051, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/sites/default/files/2021-02/IB6051.pdf> (dostęp: 19.10.2025).
- Kozioł, W. 2025, 28 kwietnia. Trójmorze się powiększy. Nowi członkowie i partnerzy. *Defence24*, <https://defence24.pl/geopolityka/trojmorze-sie-powiekszy-nowi-czlonkowie-i-partnerzy> (dostęp: 19.10.2025).

- Lachert, J. 2024, 11 kwietnia. Japonia będzie partnerem Trójmorza. Bezpieczeństwo przede wszystkim. *wnp.pl*, <https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/japonia-bedzie-partnerem-trojmorza-bezpieczenstwo-przede-wszystkim,823917.html> (dostęp: 19.10.2025).
- Lewkowicz, Ł. 2020, 26 lutego. Deklaracja wsparcia finansowego USA dla Inicjatywy Trójmorza. *Komentarze IEŚ* 28, Instytut Europy Środkowej, <https://ies.lublin.pl/komentarze/deklaracja-wsparcia-finansowego-usa-dla-inicjatywy-trojmorza/> (dostęp: 19.10.2025).
- Litewska Akademia Nauk. 2024, 10 kwietnia. *International scientific conference The Three Seas Initiative: One Concept, Different Approaches? organized in the framework of the Three Seas Initiative Summit in Vilnius*, Wilno, https://www.lma.lt/uploads/files/2024-04-10_3SI_poster.pdf (dostęp: 19.10.2025).
- Łuczewski, M. Chiny szukają wpływów w Trójmorzu. *trimarium.pl*, <https://trimarium.pl/projekt/chiny-szukaja-wplywow-w-trojmorzu/> (dostęp: 19.10.2025).
- Morris, D. 2020, 26 października. The Three Seas Initiative: A European Answer to China's Belt and Road? *Lowy Institute*, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/three-seas-initiative-european-answer-china-s-belt-road> (dostęp: 19.10.2025).
- Orzelska-Stączek, A. 2023. Fundusz Inwestycyjny Inicjatywy Trójmorza: geneza i etapy rozwoju. *Studia Polityczne* 1, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. <https://doi.org/10.35757/STP.2023.51.1.06>
- Orzelska-Stączek, A., Ukielski, P. 2022. *Inicjatywa Trójmorza z perspektywy jej uczestników*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Polski Instytut Ekonomiczny. 2020, 17 czerwca. Trójmorze jako obiekt sporu Chin i Stanów Zjednoczonych, <https://pie.net.pl/trojmorze-jako-obiekt-sporu-chin-i-stanow-zjednoczonych/> (dostęp: 19.10.2025).
- Sadecki, A. 2024, 7 sierpnia. Zmierzch Zachodu i wiek Azji, czyli świat według Orbana. *Ośrodek Studiów Wschodnich*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-08-07/zmierzch-zachodu-i-wiek-azji-czyli-swiat-wedlug-orbana> (dostęp: 19.10.2025).
- Skuczyński, P. 2008. Soft law w perspektywie teorii prawa. W: O. Bogucki, S. Czepita (red.). *System prawny a porządek prawny*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Stemplowski, R. 2001. Następny krok w strategicznym partnerstwie polsko-litewskim. *Polski Przegląd Dyplomatyczny* 1(2).
- Szacawa, D. 2020. Ewolucja podejścia Estonii wobec Inicjatywy Trójmorza. *Komentarze IEŚ* 270, Instytut Europy Środkowej.
- Three Seas Initiative Gains Bipartisan Support in the U.S. Congress. 2020, 20 listopada. *GLOBSEC*, <https://www.globsec.org/what-we-do/commentaries/three-seas-initiative-gains-bipartisan-support-us-congress> (dostęp: 19.10.2025).
- Tyushka, A., Czechowska L. 2019. *Partnerstwo strategiczne, polityka międzynarodowa i teoria stosunków międzynarodowych*. W: L. Czechowska, A. Tyushka, A. Doma-chowska, K. Gawron-Tabor, J. Piechowiak-Lamparska (red.). *Państwa, organizacje międzynarodowe i partnerstwa strategiczne*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. <https://doi.org/10.12775/4105-1>

- Wasilewska K. 2018, 19 lipca. Gaz i transport. Potencjał Trójmorza w liczbach (ANALIZA). *Biznes Alert*, <https://biznesalert.pl/gaz-transport-trojmorze-analiza/> (dostęp: 19.10.2025).
- Wiśniewski B. 2017. Trójmorze – Nowy Instrument w Polskiej Polityce Zagranicznej. *Polski Przegląd Dyplomatyczny* 4, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Zbaraszewska A. 2019. Inicjatywa Trójmorza wobec Unii Europejskiej dwóch prędkości. W: A. Zbaraszewska, B. Dziewiałtowski-Gintowt (red.). *Inicjatywa Trójmorza w wymiarze historycznym, geopolitycznym i gospodarczym*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu.
- Żurawski vel Grajewski, P., Prof. Żurawski vel Grajewski: Co w istocie mówi nam tekst Frieda, Mosbacher i Brzezinskiego? *trimarium.pl*, https://trimarium.pl/think_tank/prof-zurawski-vel-grajewski-co-w-istocie-mowi-nam-tekst-frieda-mosbacher-i-brzezinskiego/ (dostęp: 19.10.2025).
- Żurawski vel Grajewski, P., Prof. Trójmorze – kontekst europejski i atlantycki. 2017, 11 września. *Jagiellonia.org*, <https://jagiellonia.org/lektura-na-nowy-tydzien-trojmore-kontekst-europejski-atlantycki/> (dostęp: 19.10.2025).